

שה"ה לפי"ז שישראל אחר יהא מותר לקנות אלה ממנו ע"מ להרויח כיון שאין זה אלא מקרי. ושלא כשיטת התוס' סוכה שכל איסור התורה הוא הפקת רוחים, מבלי הבדל כלל אם זה חד-פעמי או בקביעות.

ובכל אופן לכל השיטות לעשות מסחר בדברים האסורים במכירתם לנכרים לשם אכילה, מכל שכן טיפול בהכשרת הדברים והכנתם לאכילה, כגון החזקת מסעדה טריפה, גם לצורך אכילת נכרים גרידא, אסור הוא באיסור תורה לכל הדעות של הראשונים וכנ"ל.

סימן לז: אפרושי מאיסורא, כשיש עמה הכשלה לאחרים.

א.

נידון השאלה, שאלת חכם חצי תשובה, בעירוב דצוה"פ שנקרע בשבת אי יש חיוב להכריז ע"ז בכדי שלא יכשלו, או מאחר שיש בין הללו שיטות ההכרזה ואעפ"כ לא ימנעו, ראוי יותר שלא להכריז דמוטב שיהיו שוגגין וכו'. והביא כבי' דעת הנתה"מ סי' רל"ד שחידש דהעובר בשוגג אדרבנן אי"צ כפרה דלא מיקרי עבירה, וממילא י"ל דבכלל אי"צ להודיעם, וחזר והביא ממש"כ בהגהות נחלת צבי ליו"ד סי' ש"ג להוכיח שגם דרבנן בשוגג יש מצוה להפרישו. וכן הביא כבי' ראייה משבת מ: לענין ד"ת במרחץ שאמרו בזה לאפרושי מאיסורא שאני, ומוכח שם שהמדובר על איסור דרבנן. ועפ"י כ"ז רצה לחלק, דגם לנתה"מ, חובת הפרשה איכא, אי מצד גנאי שבדבר, אי מצד החובה מצד המפריש. ולפי"ז נשאר בספק השקול, אי בכה"ג שמצד אחד יש מצוה להפריש את אלה שיפרשו ע"י שיכרזו, ומאיך ימצאו כאלה שלא יפרשו ונמצאו מכשילים אותם למזידים, איך נדון בה. עוד הביא מהתשב"ץ שמחלק בין שמיעוט הצבור יכשלו במזידין או כולם. עכת"ד.

הנה לענין חיוב ההפרשה מאיסור דרבנן בשוגג, בשדה חמד (דינים, מערכת ה"א אות ב') מביא חבל נביאים שנוקטים בפשיטות שחייבים להפרישו. אכן מה שכבי' רוצה לחלק אי יש בזה שם עבירה לבין חובה להפרישו, דאיכא גם כשאין ע"ז שם עבירה, בתשו' רע"א (סי' ח' והו"ד גם בשד"ח הנ"ל) בהא דנסתפק אי במתעסק חייבים להפרישו דן בדבר אי יש שם עבירה במתעסק או לא, ודעתו להכריע שאיכא שם עבירה ע"ז ואינו אלא פטור לענין חטאת, ושלא כדעת המקו"ח. הרי שמיתלי תלי לה בהא, וכל שאין שם עבירה על העושה לא היה בזה חיוב להפרישו. ולפי"ז לכאורה הערת כבי' חזקה על הנתה"מ, דממה דקיי"ל שיש חיוב להפריש גם בשוגג דרבנן ש"מ די שם עבירה על זה.

ב.

ולכאורה חשבתי דדברי הנתה"מ דקאי בעושה הדרבנן בשוגג, הוא דוקא בשוגג הקרוב לאונס, כהאי גוונא דמירי ביה, שישראל המוכר אינהו, ומכר לו בחזקת היתר, שמצד הדין יש על ישראל המוכר תורת נאמנות דע"א נאמן באיסורין והו"ל כאונס, דמאי הו"ל למיעבד. ובהוה הוא דכתב שאין ע"ז שם עבירה כלל, ול"צ כפרה דרבנן.

אכן אם מצד עדות המוכר ניתי עלה לומר דמשו"ה הוי הלוקח כאונס, גם בהכשילו באיסור תורה לכאורה עלינו להחשיבו כאונס, כיון שהתורה האמינתו לאדם מישראל שעומד בחזקת כשרות בעניני איסור, ומה היה לו ללוקח לעשות. אולם הן מצדו עדיפא מינה בנישאת עפ"י שנים עדים ובא בעלה דחייבת בקרבן, הרי שזה לא מיחשב אונס ובעי כפרה (יבמות פ"ז:). אכן ברש"י שם כ' וז"ל: דשוגגת היא ואין זה אונס דאיבעי לה לאמתוני ע"כ. ומה נראה שאין דין זה אמור אלא בכה"ג שזה ניתן לבירור מצ"אוי ע"י המתנתה. משא"כ בנידון עדות על חתיכה דהיתרא, שלא ניתן לבירור אלא ע"י עדות, נראה דבזה גם אם יתברר שהעדים שקרו כגון שהזימוס אי"ח בקרבן, כי זה אונס גמור, וצ"ע בזה.

וראייתי בשד"ח (כללים מערכת וא"ו כלל כו או"ק י"ג) שהביא מסי' בית יהודא שכי' בהא דקיי"ל דמי שמת לו מת ולא נודע לו דאין חובה להודיעו ומותר להזמינו לכל סעודת מצוה, ובסי' בני חיי הביא דמותר לו לשמש עם אשתו כ"ז שלא נודע לה, ואפילו ביום המיתה והקבורה דהוי מדאורייתא, וכי' בסי' הנ"ל בטעמא, דמי שמת לו מת מהיכן יהא עולה על דעתו שמת, והוי אונס, ואונס אי"צ כפרה, דומיא דמשמש שלא בשעת וסתה, וע"כ אין בזה גם משום אפרושי מאיסורא על אחרים, ומשו"ה מותר לו לשמש עמה.

והנה זה שאין להעלות על הדעת שמת, היינו אי מצד חזקת חי, אי מצד רובא. עכ"פ, מטעם שאין לחשוש לזה מיחשב כאונס ממש, דל"מ כפרה כלל. ונראה פשוט דעדים ודאי לא גריעי מהא, שהרי עדים עומדים במקום חזקה ורוב. ובע"כ הא דחייבת בבאו עדים שמת בעלה הוא מפני שזה עומד להתברר ואם יבוא הבעל הוי העדים מוכחשים בודאות, יש לה לחשוש לזה, ואם לא המתינה חשבינן לה לשוגג ולא לאונס. משא"כ בעלמא כל שיש עדות המועילה מצד הדין, בזה אם נהג לפי הדין, אף שנתגלה אח"כ שטעה, חשבינן לה לאונס ואי"צ כפרה. הרי לנו כנ"ל שהאוכל עפ"י עדותו של ע"א ונתגלה אח"כ שהיה דבר איסור, אינו צריך כפרה גם בדאורייתא. אי"כ מה מחלק הנתה"מ בין דאורייתא דרבנן. (אמנם י"ל דאיהו לא ס"ל לחדוש הנ"ל של הבני חיי ואה"י דיהא אסור לשמש עמה עכ"פ ביום המיתה והקבורה). אכן לפמש"כ בסי' ל"ז (אות ג') בניאור דברי הנובי"ת לענין קרבן עדיף כשסומך על הרוב משסומך על שני עדים, ולפי"ז כשי"כ כשסומך על ע"א.

ג.

אך נראה דבאמת אין המוכר יכול לבא בתביעת ממון שכל עיקר לא באה לו אלא ע"י שאינהו ללוקח, דאין חוטא נשכר, דהרי הוא ודאי עבירה קעביד בזה, שהכשיל הלוקח ועשא לאונס באכילת דבר האיסור. ע"כ לא אתי עלה

הנתה"מ מצד האונס, אלא דדל אונס מהכא, עכ"פ לא היתה אכילתו ברצון לאכול דבר איסור, ע"כ ה"ז ככל שאוכל איסור תורה, שבשוגג צריך כפרה, משא"כ כשאוכל מה שאינו אסור אלא מדרבנן.

אכן נראה שדברי הנתיות הם עכ"פ בשוגג גמור. אבל בשוגג של **אומר מותר**, הרי בזה דעת רבא בפ"ב דמכות דהוי **קרוב למזיד** וכן פוסק הרמב"ם (מכות ז': וט', רמב"ם פ"ה מרוצח ה"ד ופ"ו ה"י). בזה באמת גם לדעת הנתיות הוי עבירה וצריך כפרה גם בדרבנן. וממילא לק"מ עליו מהא דמיייתי הנח"צ, דאילולא, שלא יהיו מזידין הוי מצוה להפרישם, כי הרי כאן הוי ג"כ השוגג מצד אומר מותר. ועוד יותר נראה, דאומר מותר דכה"ג **לכו"ע** הוי קרוב למזיד, שהרי רק **הנשים** נהגו לזלזל בזה, וגם הן רואות שהאנשים מקפידים לאכול בעוד יום (וסופו מוכיח עליו שגם אילו היו מוכיחים אותן לא היו מקבלות) כל כה"ג השוגג הוי קרוב למזיד לכו"ע, שהיה להן לברר הדבר, כיון שרואות שאחרים מתמירים בזה. ע"כ הוי ודאי עבירה בעשייתן ומצוה להפרישן. וכן ל"ק ממה שהעיר כבי מהא דבית המרחץ שגם שם היה זה אומר מותר, שהוא קרוב למזיד וכנ"ל.

(ופלא בעיני על הנוב"י או"ח סי' ל"ה, שכי' לענין האשה שזינתה ונאסרה על בעלה, שיתכן שאינה יודעת שנאסרה, דנשי לאו דינא גמירי "ואומר מותר לא גרע עכ"פ משוגג", משמעות לשונו שאומר מותר הוי קרוב לאונס, והרי לא קיי"ל הכי, וצ"ע).

ד.

ובדברים האמורים נראה ליישב הסתירה שבדברי הרמ"א, שביו"ד (סי' שג) לענין הרואה חבירו לבוש כלאים, הביא דעת הרא"ש שכיון שהוא שוגג לא יפרישו בשוק משום כבוד הבריות בנוסח של **י"א**, ואילו בסי' שע"ב סי"א כתב בצורה סתמית כאילו **אין חולק**, לענין כהן ששוכב ערום באוהל המת אין להגיד לו אלא יקראוהו סתם כדי שיתלבש ויצא. ועמד ע"ז בדב"ח (ברא"ש הל' כלאי בגדים, אות יב). והנראה בזה שהרמ"א דייק בדברי הרא"ש שכי' שאל יפרישו **שוגג**, דמייירי אפילו כשקנה הבגד **מעכו"ם**, ובגונא שהפשתן ביוקר שאפשר לסמוך ע"ז בדיעבד אבל לא לכתחלה (סי' שב מ"ב ובש"ך שם). ע"כ אין זה נחשב לאונס, דהרי לכתחלה אין ראוי לסמוך ע"ז, א"כ אם נכשל, ודאי שלא נקרא לזה אלא שוגג, ואפ"ה פוסק הרא"ש שאין להפרישו מחמת כבוד הבריות. ובזה ודאי הרמב"ם לא ס"ל הכי. דהא דכי' שהרואה כלאי תורה על חבירו קורעם מעליו, מייירי גם בגונא שהלבוש הוא שוגג. אמנם הב"ח רוצה להשוות השיטות, ופירש דברי הרמב"ם רק בלבוש במזיד. אבל לעני"ד א"א לפרש כן, שא"כ גם בכלאים דרבנן היה לו לקורעם מעליו, ול"ש בזה כבוד הבריות כיון שהוא עברין במזיד. (ונראה שהב"ח מפרש בגונא שנודע לו שלבוש כלאים בעודו בשוק ונמנע להורידם מחמת כבודו, שבזה בכלאי תורה קורעם מעליו, כי שלא כדין עושה במה שאינו פושטן בעצמו. אולם לפ"ז הסדר של הרמב"ם אינו מתאים שהיה צריך להקדים סוף דבריו שמדובר שם על החיוב של האדם עצמו לפושטן, וכמו שסידר הדברים באמת הטרור. וכן בכה"ג אין שום רבותא בהא דבכלאים דרבנן אין קורען מעל תבירו, מאחר שבכה"ג הוא עצמו מותר לו להשאירם עליו.) ע"כ ברור כנ"ל, כמו שנוקט הטרור והב"י ומודה להם הרמ"א, שדעת הרמב"ם היא שלא כהרא"ש. וע"כ הביא דברי הרא"ש בנוסח של **יש אומרים**, אכן בגוני שהוא אונס לגמרי, כהא דמי ששוכב ערום באהל המת, שלא היה צריך להעלות על הדעת כלל שיש שם מת, וכמש"כ הבית יהודא הני"ל לענין אבלות, בזה גם הרמב"ם יודה לרא"ש, דאינו עובר באיסור כלל, שאין צריכים להפרישו משום כבוד הבריות. ע"כ בהא דכהן ששוכב ערום סתם הרמ"א ולא הביא זה בנוסח של **יש אומרים**, כי ס"ל שבזה גם הרמב"ם יודה.

ה.

אכן מזה יש לדחות לכאורה מה שהבאנו לעיל בשם הבני חיי והסבר דבריו מהבית יהודא שבאונס מאחר שא"צ כפרה כלל, אין חיוב כלל להפרישו מהעבירה, דהרי כאן חזינן דחייבים לקרא לכהן שיצא, ורק שמחמת כבוד הבריות מחכים לו עד שיתלבש. וכן נראה גם מסוף דברי הרמ"א בסי' שע"ב הני"ל בכהן שישן באהל המת שצריכים להקיצו כיון דל"ש בזה כבוד הבריות. ואעפ"י שהמהרי"ל שהוא מקור ההלכה מסביר זאת מפני שגם **בשוגג** עבירה מיהא קעביד, מזה נראה לכאורה שהוא רק כששכב שם בקצת פשיעה שע"כ יקרא שוגג (וכגון שהיה הלה מסוכן או גוסס). אך מסתימות לשון הרמ"א בזה נראה שגם כשהיה אונס גמור חייבים להקיצו, ומה שקראו המהרי"ל שוגג, לא דק בזה כי בכל אופן נחשב בזה מעשה עבירה שצריכים להפרישו ממנה.

וכן מוכח בפשיטות מהא דיש להציל מי שרוצים לאנסו לדבר עבירה, ורק לחלל שבת לא הותר בשביל זה (או"ח סי' שכ"ח מ"י ומג"א סי' ש"ו סקכ"ח), ודחה שם המג"א סברת הב"ח שבשוגג אין שם עבירה על הדבר.

ונראה שביאור הדברים כך הוא, שאונס, אמנם לא נחשב **עליו** מעשה עבירה, אולם לא פקע שם עבירה **מעצם הפעולה**, ויש גם בזה דין הפרשה כדיבואר להלן (ולא דמי להא דמתעסק שדן בו הגרע"א דאי נימא דאין ע"ז שם עבירה אין בזה בכלל גם על עצם הפעולה שם עבירה. משא"כ בכה"ג שעושה באונס). אכן כל זה כשנפרישו ע"י **שנודיע** לו, כהא דכהן באהל המת. משא"כ באשה שמת עליה מת, שלהודיעה ע"ז ודאי שאין צריכים דמוציא דבה וכו', ממילא אין גם דין להפרישה ולפרוש ממנה, דאין עליה שם עשיית עבירה כלל, כיון שלפי מצב הנוכחי היא אנוסה. ויתבאר עוד להלן יותר.

ו.

ועפ"י האמור נראה להעיר בדברי הנוב"י בתשובתו הני"ל אם מי שיודע על אחר שאשתו זינתה ונאסרה עליו מחויב להודיע לבעל בכדי שיפרוש. ותלה זאת במחלוקת הרמב"ם הני"ל והרא"ש, דלרמב"ם חייב להודיעו כמו ברואה בחבירו שלבוש כלאים, וגם כשיש בזה משום כבוד הבריות בנידון דשאלתו. אכן לפי הני"ל, הרי באונס גמור דלא הו"ל למידע גם הרמב"ם מודה לרא"ש שא"י"ח להודיע משום כבוד הבריות. וא"כ בנידון דשאלתו שלא היה מקום לבעל להעלות על הדעת חשש איסור, שפיר יש להתחשב עם כבוד הבריות.].

ז.

אכן עדיין הדבר צריך הסבר, מהו חיוב דהפרשה כשאין על האדם שם עושה עבירה, ואם נאמר דיש הקפדה על עצם הדבר שמעשה העבירה נעשה, אי"כ גם כשאין האשה יודעת מאבלותה למה מותר לו לשמש עמה, כיון שעכ"פ יש כאן מעשה העבירה. ואם אמנם יש לחלק באבילות שכל איסור התשמיש הוא מצד שזהו חלק מהאבלות וכיון שממילא אין אצלה אבילות אין שייך גם איסור על התשמיש. אך עצם הסברא אינה מספקת, מה הקפדה שייך על מעשה העבירה מאחר שאין כאן אדם שעושה העבירה?

ע"כ נראה בטעמא דמילתא, שדין הפרשה במקרה **אונס** הוא מגדר מצות **גמילות חסד**, שהרי אמרו (קיד' ל"ט): ישב ולא עבר עבירה מקבל שכר כעושה מצוה, ונתבאר שם שהוא כשבא דבר עבירה לידו ופירש הימנה. וא"כ זה שעובר עבירה באונס, אמנם לא יחשב כעובר כיון שזה באונס, ומ"מ אי אפשר להחשיבו כעושה מצוה כיון שלא פירש מהעבירה. וע"כ מצוה לומר לו שלובש כלאים, גם בגונא שלובש באונס, כי ע"י שיגידו לו ויפרוש, הרי יהיה בו דין של **פירש** מן העבירה, משא"כ כשאינו יודע, שאמנם **אינו עובר**, אבל גם לא **קיים** מצות פרישה. וכן בהא דכהן באהל המת שע"י שיוודעו לו יפרוש ויהיה שכר מצוה בידו. ע"כ גם כשעובר באונס מצוה להודיעה ורק בהא דאבילות אשתו, שלהודיעה ודאי שאין מצוה וכנ"ל, ממילא נשאר באונסה, ואז מותר גם לשמש עמה, דכיון שהיא אנוסה אין עליה שם עבירה כלל.

ח.

ומעתה נחזור לנידון דידן. הנה לפי הנ"ל שגם באונס גמור יש מצוה להודיע שעובר כדי שיפרוש ויקיים מצוה בזה, ממילא גם במצוה דרבנן, ואפילו לדעת התיבות הנ"ל דבשוגג אין זה עושה עבירה כלל ואי"כ כפרה, מ"מ י"ל דחייבים להודיעו, כי ע"י הרי יקיים מצות הפרישה בדין זה דרבנן, וכמו שחייבים בכל מקרה שעובר באונס וכנ"ל. והכי מוכח ודאי מהא דדייק הש"ך דאין חובה להקיץ הכהן הישן באהל המת באיסור טומאה דרבנן. ומינה שכשהוא ער ודאי חייבים לומר לו, אעפ"י שאינו יודע ואינו צריך להעלות על הדעת שיש שם מת כלל. וכן ברואה חבירו לבוש כלאים דרבנן בתוך ביתו שפשוט שחייב להודיעו, גם כשקנה מישראל שהיה עליו תו"נ, שבכה"ג הלוקה כאונס וכנ"ל, כי אמנם עבירה אין כאן, אבל ע"י שיוודעו הרי יביאו לידי קיום מצוה ע"י פרישה. ושאני הא מהדיון של הגרע"א לענין מתעסק שאם נאמר שאין כאן עבירה, ל"ש לדון שע"י שיוודעו זה יתהפך לעבירה, ולכשיפרוש הימנה יקיים מצות פרישה, כי לכשיוודע יהיה לכל הפעולה משמעות חדשה שעכשיו אינה קיימת כלל. משא"כ כשעובר באונס, ולעוסק בפועל במעשה העבירה, וע"י שיוודעוהו יפרוש ממה שעושה **עכשו** ונמצא מקיים מצוה.

אי"כ נראה פשוט שגם לתיבות יש להודיע לחברו כשעובר אדרבנן בשוגג, ואפילו כשעובר **באונס גמור** דלא הו"ל למידע, מ"מ מצוה לומר לו. אלא שזהו רק אם יודע שיפרוש ע"י וממילא יקיים מצות פרישה. משא"כ אם יודע שלא יפרוש, כי אז לא זו בלבד שאין מצוה להודיעו, כי אדרבא נראה **שעובר על לפני עוור**, כי עכשו שהוא שוגג או אונס אינו עובר עבירה כלל. משא"כ לכשיוודעו ויעבור, נמצא שבהודעתו זו **הכשילו** במעשה עבירה.

ומעתה להכריז בצבור על איסור הטלטול, שמצד הדין כולם אנוסים, כי יש להעמיד העירוב בחזקתו, בפרט אם בדקוהו בערב שבת כפי הנהוג, אי"כ אין בזה מצוה לאפרושי מאיסורא, רק מגדר גמילות חסד. אכן זהו רק כלפי אלה שישמעו, משא"כ כלפי אלה שיעברו לתאבון, הרי כלפיהם עוברים בהודעה זו על לפני. נמצא שזוהי מצות גמ"ח הבאה בעבירה שאינה מצוה כלל. ושאני מהא דהתשב"ץ שיש חיוב להפריש **כולם** מדיני תוכחה, כיון שעוברים בשוגג הקרוב למזיד, ואז יש מקום לסברתו להתחשב עם הרוב. משא"כ בניד"ד שאין כאן אלא ענין של גמ"ח. ויש לדון בזה גם מצד מאי חזית, שנעדיף את הגמ"ח של הללו שישמעו על הגמ"ח של האחרים שדוקא יכשלו ע"י, וכל כה"ג ודאי שב ואל תעשה עדיף. אך אי"כ לזה כי יש כאן ממש איסור של לפני. וממילא אין נפ"מ אם הם מרובים או מועטים.

וחתני היקר הרב ר' עמנואל נ"י העיר לי שנידון השאלה הוא ממש כהא דשאלת הגרע"א במתעסק שהרי כיון שאינם יודעים מקלקול העירוב מחזיקים המקום כולו בחזקת רה"י, וא"כ בטלטולם ה"ז כנתכונן לחתוך התלוש ונמצא מחובר, שלדעת המקו"ח הנ"ל אין כאן משום לתא דמלאכת עבירה כלל ואי"כ להפרישו. ונמצא שמיתלי תלי בפלוגתא דהחות דעת עם הגרע"א, ויש למיזל לקולא, בדבר דרבנן. וע"י שבועות י"ט. ד"ה פרט, וצע"ב. אולם אי"כ לזה, שהוא אונס ממש וכנ"ל, כיון דלא הו"ל למידע.

אכן נראה, שמ"מ מהראוי להודיע בצנעה לאלה שיוודעין ומכירים בהם שישמחו על שגילו את אזנם ויוכלו להיות בגדר ישב ולא עבר עבירה. אלא שיש לעשות זאת כאמור בצורה שקטה ומחושבת, שלא יגרום הדבר לקטרוג ולרושם שרוצים לפלג את הצבור לשני מחנות. והחכם עיניו בראשו ועשה כחכמתו. והנלענ"ד כתבת.

סימן לח: לענין טעויות בשיעורים.

א.

יומא ע"ג: אסור, ענוש כרת הוא? אר"א ואיתימא ע"י לא נצרכא אלא לח"ש. הניחא למ"ד ח"ש אסור מה"ת אלא למ"ד ח"ש מותר מה"ת מא"ל ?

וברש"י שם: ח"ש כלומר פחות מכשיעור. וכתבו המפרשים הא דלא פירש בכל שהוא, כי במשנה הרי נאמר 'אסור באכילה ואין אכילה בפחות מכזית, אי"כ הא דמוקי למתניי בח"ש היינו ע"כ בדאיכא כזית אלא שהוא ח"ש לגבי חיוב יוהכ"פ שהוא בככותבת (והא דבמשנה עצמה נקט בשיעור של זית, י"ל דלרבותא נקט שאעפ"י שבשאר איסורי תורה בכה"ג חייב, ביוהכ"פ אי"כ אלא איסור גרידא). ולכאורה קשה דהנה לקמן פ'. איתא אר"א האוכל

